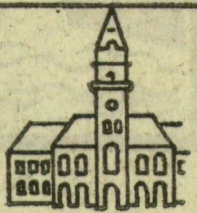

HÓDMEZŐ- VÁSÁRHELY

Néhány évvel a felszabadulás előtt jártam először Hódmezővásárhelyen — családi ügyben. Olvasmányaim révén sokat tudtam róla — tudtam, hogy Ady „paraszt Párizs”-nak, Juhász „magyar Fioselé”-nek titulálta, miként szegényítette meg 1923-ban Móricz, de Nagy Lajos sem festett valami hízelgő képet 1933-ban megjelent írásában a pillanatnyilag József Attilát befogadó városról. Messzire is eljutott a híre egy tanyai tanító kezdeményezésének, akinek segítőkészsége 1938-ban létrehozta a „Tanyai Tanulók Otthonát”-t, s mekkora volt visszhangja Németh László révén a „Cseresnyés”-re keresztelésnek. Tamási Áron meg Németh László vásárhelyi randevujáról meg pláne első kézből értesültem a kolozsvári „Nyehó”-ban a fiatallembert mohoságával.

Ezek után hogyan vártam volna a találkozást a várossal és — tagadjam le az első percek okozta csalódottságomat? Egy külsőleg kopott parasztvárosba érkeztem. Hát ez Hódmezővásárhely — döbentem meg. Nem ez! — bizonyosodott be néhány nap múlva, aminek első jele az volt, hogy a Weisz-féle könyvkereskedés kirakatában Shakespeare szonettjeinek egy általam eddig ismeretlen fordítására bukkantam. A Pákozdy Ferencére. És futtában micsoda koponyákkal hozott össze a sors!

A háború után ide telepített sorsom. Nem bántam meg, tanúja lehettem egy város szabadságát élni tudásának.

A város és határa éghajlati és talajviszonyai rendkívül kedvezőek. A szántóföldi művelés volt a fő ágazata a mezőgazdasági termelésnek még az 1930-as években is.

Új korszakot jelentett a város birtokviszonyaiban az 1945-ös földreform, 8100 k. hold földet osztottak ki, ebből 300 kh. gyümölcsös volt. A földéhségre jellemző, hogy háromszor igénylőből csak másfél ezer kaphatott földet, de 200 család házat és házhelyet is kaphatott. A szövetkezeti mozgalom 1948-ban újabb helyzetet teremtett — ekkor 8 terme-összvetkezet alakult. Termelőszövetkezeti várossá Hódmezővásárhely 1937. februárjában lett: 45 000 kh földön 5354 taggal 19 termelőszövetkezet alakult vagyis a vásárhelyi föld 98,5 százaléka szocialista nagyüzemek kezébe került.

Jelenős fejlődés a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezésével kezdődött. Ma 10 tsz és 2 állami gazdaság működik területén. Növénytermeszté-

Hódmezővásárhely ősi település, ősi kultúrák városa. Magyarzata? Földrajzi adottságának településvonzó ereje. Vízi világa, termékeny talaja az ember számára mindig biztosította az élelmet, a védelmet, az életet.

Árpád népe a honfoglalás 2—3. évében jutott ide. Vásárhely a Bor-Kalán nemzetség első foglaltatása birtoka, a hód uralom a Csák, nem kezén van. A két település a 14. században összeolvadt, s ekkor már a csanádi káptalan leveleiben Hód-Vásárhely elnevezés olvasható.

Sújtotta tatár- és török dúlás, árvizek, tűzvészek, járványok. Lakossága mindezek ellenére élt és küzdött —, fellázadt 1753-ban, Kossuth-párti volt 1948-ban, Szántó Kovács János vezetésével népe 1894-ben indult új eszméért harcba.

Önálló törvényhatóság 1872-től, megyeszékhely 1950—1962 között.

A város igazi fejlődése 1944. október 8-ával kezdődött —, a Szovjet Hadsereg szinte ellenállás nélkül vonult be a városba. Fölszabadulását követően rendeződtek birtokviszonyai, határai —, három község szakadt ki belőle. Ekkor vált bizonyossá lakossága körében: nem a határ nagysága, hanem társadalmi rendje határozza meg az emberi jólétet.

Lakosságának száma ma 53 776.

Óriási erőfeszítések révén teremtdött meg a város továbbfejlesztésének alapja, külsejének átalakítása. Három évtized alatt 36 km vízvezeték, 13 km csatornát építettek. A fölszabadulás óta 7500 lakás épült, s az építkezések korántsem álltak le —, továbbfejlesztik az új városrészeket: az Oldalkosár utcát és a Kertvárost.

Ma Vásárhely iskolaváros is: 23 tanintézetében 8426 diák tanul.

A város jellege és társadalmi struktúrája is radikálisan megváltozott: mezőgazdasági településből fejlett mezőgazdasággal rendelkező ipari város lett. A ma „részleges felsőfokú központ”-ban 14 500-an, az iparban dolgoznak, s mintegy ötezren a mezőgazdaságban. Jelentős számú értelmisége a város haladó szellemiségének hűséges ápolója és továbbfejlesztője.

elérte a 200 főt, de 1880-ban már 1400-ra tehető.

A gyárilap két dátumhoz köthető: 1889-ben egy harisnyagyár alapjait rakták le, 1912-ben a Majolika Telep alakult meg. E század első felében működik még hét gőzmalom és hat téglagyár. Mi ez a mai helyzethez képest, amikor a város ipara 72 országba exportálja áruját!

A város mai iparára a kötszővött, kerámia és a vasipar a jellemző. Említsük meg: öt nagyüzem, 12 vállalat, 11 kisipari szövetkezet termel. A város iparban a terme és 3 év alatt 33 százalékkal nőtt úgy, hogy a létszám csak 15 százalékkal emelkedett (ebbe beleértendő a vidéki ipartelepítések is). És az is figyelemre méltó, hogy az 1970. évi 267 millióról 430 millióra növelték exportjukat. Az exportban élen jár a Hódmezővásárhelyi Divat-Kötöttáru Gyár, a közismert HODIKOT, amelynek közel 5000 munkasltszáma három év alatt 34 millióval, 29 százalékkal emelte kivitelét. Világviszonylatban keresettek pulóverei, kardi-gánjai, mellényei, szettei, pólói-gei, női ruhái. Itt működik az ország egyetlen mérleggyára, a METRIPOND. Ide 1951-ben telepítették, s azóta óriási fejlődésen ment át. Az egykori tizedes mérőeszközök helyett ma világ színvonalú elektromos, elektronikus és pneumatikus vezérlésű automatakat bocsát piacra. Jelenlegi terve: a számítógépeknek a mérleggyártásban történő alkalmazása. Termékeit a szocialista országokban, de a Közel-Keleten és Indiában is megtaláljuk.

Egy rostagyárból fejlődött ki a város nagy vasipari üzeme, a HODGEP Vállalat. Fejlődése 1949-től szintén figyelemre méltó. Legismertebb termékei ma a pótkocsik, a hűtőkocsik, me-

Városházapont — madártávlatból

(Enyedi Zoltán felvételei.)

Munka az edénygyár csarnokában

lyeket számtalan nemzetközi kiállításra díjaztak.

Két legáltalább üzeme az Alföldi Porcelángyár és a Furfurol Gyár.

Az Alföldi Porcelángyár alapjait 1965-ben rakták le, s ma a város legkorszerűbb üzemének nevezhető. Ezenként új gyáregységek (szaniteráru, tűzálló segéd-eszköz, edény, csempé) kezdtek termelni. A híres Majolikagyár 1971-től e gyár egységeként működik.

A teljesen automatizált Furfurol Gyárban a műanyag- és gyógyszeripar fontos alapanyagát vonják ki a kukoricacsutkákból.

A tanácsi és ipari szövetkezetek árukibocsátása sem jelentéktelen, és fontos szerepet töltenek be a város ipari életében.

Miért beszélünk úgy Hódmezővásárhelyről, hogy fejlett iparral rendelkező mezőgazdasági város? Ezért: 1946-ban az iparban 1036 főt foglalkoztattak, jelenleg a foglalkoztatottak száma meghaladja a 13 000-et!

Utaltam arra, hogy a negyvenes évek elején milyen kedvezően benyomást tett rám a város külseje. Egy-két reprezentatív épületén kívül — műemlékek hiányában — mit sem volt látni. A város lakásállománya pedig elszomorító volt. Azóta óriási erőfeszítések történtek új lakások, új lakónegyedek kialakítására: újjáépült a központ, létrejött a Tanácsköztársaság tére, az Oldalkosár utcai, a kincsestelepi új lakónegyed, a Kertváros.

Mi adja a város karakterét?

A Kossuth téren mindenekelőtt a magyar reformáció puritánságát tükröző, 1713-ban épült Ótemplom, mellette az alföldi „paraszt barokk” magtár és az 1841-ben épült klasszicista épület, az egykori gimnázium. E tömb egyik szép, új épülete a Szántó K. János középiskolai kollégium, az egykori Cseresnyés utóda. A teret az Ybl Lajos terv alapján 1894-ben épült eklektikus városi tanácsháza hatalmas tömbje dominálja, melynek közgyűlési termében ítélték el Szántó K. Jánost, akinek agrárszocialista mozgalomára Engels is felhívta a figyelmet a Magyarországi Szocialdemokrata Párt 1894. évi kongresszusához intézett levelében. A városháza 50 méter magas tornyáról Szegedig látni tiszta időben...

A tér még két jellegzetes épülete az 1905-ben épült, volt Fekete Sas (ma Béke) Szálló meg a posta—bank impozáns barokk-rokoko elemekből álló kupolás épülete.

Figyelemre méltó még az 1799-ben elkészült református Újtemplom jellegzetes barokk tornyosíkjával, az előtte álló Nagy András János adományozta díszkút (1884). A római kat. templomot Ybl Miklós terv alapján háromhajós 1860-ban bővítették, s mellette az úgynevezett „urassági ház” áll, az egykori Károlyi grófok tisztartó háza. Kiseb furcsa benomást kelt a XVIII. századbeli késő barokk

görögkeleti templom és a Petőfi Művelődési Központ (1950) Janáky István tervezte modern épülete. Az új épületek közül hadd említsük csupán a főiskola állat-tenyésztési karát és kollégiumát.

Egyes városrészei — Susán, Tabán, Tarján, Újváros — őrzik a múlt, de tükrözik a jelen fejlődését.

A város szellemi élete mindig haladó volt. Nemes hagyományokra tekint vissza a 250 éves gimnázium, s a többi tanintézet a vásárhelyi szellem hű ápolója a jelenben is. A magyar irodalmi élet sok-sok kiválósága fordult meg a városban — hatalmas ez a névsor a XVIII. századi pap-költő Szőnyi Benjáminól a két radikális közíró, Gonda József és Nagy Györgyön át a népiesekig, Németh László fölszabadulás utáni otthonra lelése-ig és a ma is dolgozóig.

Hallatlanul gazdag Vásárhely képzőművészeti múltja a jelennel együtt. Egy XVIII. századi huszárkaszárnya adott otthont olyan festőknek a századfordulón, mint Tornyai, Rudnay, Pásztor, Kallós. Itt dolgozott Endre Béla, Rubleczky, ide járt Medgyessy, Barcsay, itt élt a két háború között Kohán György, és innen rajzolt ki Kurucz D. István, Kamotsay István, s maradt hű a városhoz mindig Almási Gyula Béla.

Az ötvenes évek elején a művésztelepek létesítésével újjászerveződik és megújul a hagyományokra épülő alföldi iskola. Olyan művészek telepednek le a sajátos hangulatú városban, mint Németh József, Szalay Ferenc, Kajáry Gyula, Fekete János, Végvári Gyula, Fejér Csaba, Fülöp Erzsébet, Klígl Sándor, Tóth Valéria, hogy az innen soha ki nem mozduló Hécső Ferencről, Samu Katiról, Erdős Péterről, Csikós Andrásról ne is szóljunk.

Ez az intenzív képzőművészeti élet csapódik le a minden év októberében megrendezésre kerülő vásárhelyi őszi tárlatokon. Itt találkoznak folyamatosan a vásárhelyi iskolához tartozó művészek alkotásaival. Helytálló D. Fehér Zsuzsa megállapítása: „A „vásárhelyiség” fogalomma lett a kortárs képzőművészetben.”

Következik még két dolog: egyrészt a város — a köztéri szobrok városa. 1945-ig 7 volt, ma számuk 40. A másik: olyan képzőművészeti központokkal tart fenn folyamatos kapcsolatot, mint Vallauris, Zenta és Jereván.

Múlt — jelen.

Városház — mezőgazdaság — ipar — szellemi élet.

Zsugorodik itt hatezer év története. Mi minden az, ami kimaradt. Szégyell'em miattuk magam. S vigasztaló'om, a felsoroltak is utálnak arra: ha valaki egy város felszabadulás utáni történetét szeretné megrajolni, jöjjön Vásárhelyre.

Kutatásai számára jól érzékelhető rétegekre tud!

SZABÓ ENDRE